

Jakie są możliwości (metody) ochrony projektów?

dr Aleksandra Nowak-Gruca

Projektowanie niejako z definicji ma charakter innowacyjny, z kolei innowacje - też niejako z definicji - wiążą się z potrzebą skutecznej ochrony prawnej.

Projektowanie niejako z definicji ma charakter innowacyjny, z kolei innowacje - też niejako z definicji - wiążą się z potrzebą skutecznej ochrony prawnej.

W świetle prawnych założeń nie sposób zaproponować jednej, skutecznej metody (strategii) ochrony prawnej projektów. Możliwości jest wiele.

Warto wiedzieć, że dla ochrony prawnej projektów znaczenie mają trzy ustawy:

Ponadto należy mieć świadomość, że projekt może być chroniony jako :

- utwór (prawo autorskie)
- wynalazek
- wzór użytkowy
- wzór przemysłowy
- znak towarowy

Kiedy projekt jest utworem?

Prawo autorskie obejmuje zbiór przepisów wydanych z myślą o ochronie twórców. Przedmiotem ochrony ze strony prawa autorskiego są utwory (dzieła).

Utworem jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia.

Projekt będzie utworem w rozumieniu prawa autorskiego jeżeli będzie rezultatem samodzielnego wysiłku twórczego o indywidualnym charakterze.

Ochrona prawno-autorska powstaje z chwilą ustalenia utworu, czyli zakomunikowania go innym niż twórca osobom. Dla powstania tej ochrony twórca nie musi dokonywać żadnych formalności, w szczególności nie jest wymagana rejestracja utworu w żadnym urzędzie. Warto jednak zabezpieczyć swoje interesy i zadbać o środki dowodowe pozwalające ustalić autorstwo.

Ochrona prawno-autorska powstaje z mocy prawa z chwilą stworzenia utworu. Twórca nie musi w tym względzie dokonywać żadnych formalności czy rejestracji.

Co to jest © i jaką pełni funkcję?

© to tzw. *nota copyrightowa*, wywodzi się z rynku amerykańskiego (rejestracja w Copyright Office w USA). W Polsce, a także w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej i w większości innych państw ochrona autorska powstaje z mocy prawa, bez potrzeby dokonywania formalności. Zatem nie ma konieczności umieszczania znaczka © na utworach.

Nota © w naszym systemie prawnym może być powołana przy dochodzeniu ochrony. Możemy przy jej pomocy wykazywać, że naruszający był nią jakby "zawiadomiony" o tym, iż utwór podlega ochronie. Nota ta może też wskazywać na przyjęte przez strony zasady co do przysługujących im praw do dzieła, dlatego często w umowach strony ustalają jej brzmienie.

Strony ustalają następujące brzmienie noty copyright:

© Copyright by.....

Z kolei znak ® może być używany tylko dla zarejestrowanych we właściwym urzędzie znaków towarowych, a nieuprawnione posługiwanie się tzw. ®-ką jest prawnie sankcjonowane.

Kto jest autorem projektu?

Ochrona prawno-autorska powstaje z mocy prawa. W Polsce nie istnieje żaden system rejestracji utworów. Niejednokrotnie, najczęściej w przypadku sporu sądowego, powstaje problem wykazania, kto jest autorem. Zatem w celu uniknięcia ewentualnych kłopotów z udowodnieniem autorstwa warto od razu po stworzeniu dzieła zabezpieczyć stosowny materiał dowodowy na wypadek konfliktu (sporu sądowego).

Jak skutecznie zabezpieczyć dowód swojego autorstwa?

W praktyce najbezpieczniejsze okazują się następujące dwie metody:

- skorzystanie z pomocy notariusza, który sporządza protokół z okazania utworu (notariusz urzędowo poświadcza osobę przedkładającą dany dokument oraz datę zdarzenia)
- przesłanie do siebie projektu (utworu) pocztą. Najlepiej listem poleconym w zalakowanej kopercie, której nie należy przed ewentualnym sporem otwierać.

Jak odróżnić utwory od innych rezultatów wysiłku intelektualnego człowieka?

Przypomnijmy jeszcze raz definicję utworu. Utworem jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia.

Definicja ta jest mało precyzyjna i rodzi wiele wątpliwości w praktyce. Prawo nie zbudowało niestety precyzyjnych kryteriów odróżniania utworów od innych rezultatów wysiłku intelektualnego człowieka.

Na pewno możemy powiedzieć, że dla powstania ochrony ze strony prawa autorskiego nie ma znaczenia:

- wiek twórcy
- poczytalność
- wartość utworu (komercyjna i artystyczna)
- sposób wyrażenia czy przedstawienia
- metoda utrwalenia
- ukończenie pracy

Możemy też powiedzieć, że utwór:

- musi być rezultatem pracy człowieka
- musi być wynikiem działalności twórczej o indywidualnym charakterze

Brak możliwości wskazania precyzyjnych kryteriów odróżniania utworów od nie-utworów to podstawowy i niezwykle poważny problem prawa autorskiego. W świetle nieprecyzyjnej definicji utworu w przypadku wielu dzieł, szczególnie tych z obszaru tzw. sztuki użytkowej, często nie sposób jednoznacznie stwierdzić, co jest a co już nie jest chronione prawem. A kwestia ta ma zasadnicze znaczenie, bo kiedy stwierdzimy, że dany projekt czy jego elementy nie mają twórczego charakteru, oznacza to, że możemy je swobodnie wykorzystywać.

Doktryna zajmująca się naukowo prawem autorskim proponuje badanie, czy w utworze przejawiają się elementy osobowości twórcy. Inaczej rzecz ujmując postuluje się poszukiwanie osobistego piętna, jakie twórca odcisnął na swoim dziele. Proponuje się też sprawdzanie, czy statystycznie prawdopodobne jest stworzenie podobnego dzieła przez inne osoby w przyszłości.

Niestety propozycje te, podobnie jak ustawowa definicja utworu, pozostawiają wiele do życzenia, bo nie są wystarczająco precyzyjne. Każdy wykorzystujący w swojej pracy wysiłek twórczy innych ludzi chciałby mieć jasność co do tego, kiedy i które elementy prac innych osób może legalnie wykorzystywać.

Jak zatem odróżnić utwory od nie-utworów? Problem ma znaczenie przede wszystkim praktyczne. Dlaczego?

- Jeżeli pewnemu wytworowi umysłu ludzkiego przyznamy status utworu, dla rozpowszechniania dzieła zawsze potrzebna będzie zgoda tego, komu przysługują prawa autorskie (np. twórcy, przy czym autorskie prawa majątkowe mogą przysługiwać także innym niż twórca podmiotom)
- Jeżeli zaś powiemy, że dany rezultat wysiłku człowieka nie ma cech utworu, to oznacza, że nie jesteśmy w żaden sposób skrupowani w możliwości jego wykorzystywania

Pomocne w odróżnianiu utworów od nie-utworów może okazać się stanowisko sądów orzekających w sporach tego rodzaju – jakkolwiek i tutaj często występują rozbieżności.

Dla uporządkowania tego niezwykle trudnego problemu warto wskazać, kiedy nie będziemy mieli do czynienia z ochroną prawno-autorską:

- Ochroną prawną nie są objęte odkrycia, idee, procedury, metody, zasady działania, koncepcje matematyczne.
- Nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego: akty normatywne lub ich urzędowe projekty, urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole, opublikowane opisy patentowe lub ochronne.
- Na tle orzecznictwa nie przyznano ochrony samemu stylowi (manierze czy metodzie) pracy twórczej, koncepcji utworu jako takiej, rekonstrukcjom utworu, fotografiom dzieł sztuki. Za utwór nie zostały uznane też widowiska sportowe, krótkie fragmenty tekstu czy pojedyncze dźwięki, słowa, kolory.
- Przyjmuje się, że do domeny publicznej należą także teorie naukowe, wydarzenia historyczne, postacie historyczne, zjawiska przyrody, motywy bajek ludowych, wydarzenia opisywane w kronikach policyjnych, a także znane od dawna formy przestrzenne takie jak np. kopulaste sklepienie.